

Odmiany i ochrona prawna odmian roślin sadowniczych hodowli Instytutu Ogrodnictwa w Skierniewicach.

W dniu 01 stycznia 2011 roku na mocy rozporządzenia Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 16 września 2010 roku (Dz. U. Nr 172, Poz. 1166), w sprawie połączenia Instytutu Sadownictwa i Kwiaciarnictwa im. Szczepana Pieniążka oraz Instytutu Warzywnictwa im. Emila Chroboczka powstał Instytut Ogrodnictwa, który jako następcą prawny Instytutu Sadownictwa i Kwiaciarnictwa im. Szczepana Pieniążka wstąpił z mocy prawa w prawa i obowiązki Instytutu Sadownictwa i Kwiaciarnictwa im. Szczepana Pieniążka (art. 11 ust. 1 ustawy z dnia 30 kwietnia 2010 r. (Dz. U. Nr 96, poz. 618), stając się właścicielem odmian roślin sadowniczych.

Instytut Ogrodnictwa w Skierniewicach prowadzi hodowlę twórczą odmian roślin sadowniczych. Celem tej działalności jest tworzenie i wprowadzanie do produkcji nowych odmian, lepszych od znajdujących się w uprawie. Prace hodowlane obejmują następujące gatunki roślin sadowniczych: **drzewa owocowe – jabłoń, grusza, śliwa, wiśnia, czereśnia, brzoskwinia i morela; podkładki dla drzew owocowych – podkładki wegetatywne dla jabłoni, podkładki wegetatywne dla śliwy, podkładki wegetatywne dla gruszy i podkładki generatywne dla gruszy, podkładki generatywne dla wiśni i wstawki wegetatywne dla czereśni; rośliny jagodowe – porzeczka czarna, agrest, malina, truskawka i borówka amerykańska (program badawczy od listopada 2009 roku).**

Zgodnie z obowiązującym prawem wyhodowane odmiany roślin mogą podlegać ochronie prawnej w Polsce, w wybranych krajach lub na terytorium całej Unii Europejskiej. Dla odmian chronionych tylko w Polsce wyłączne prawo do odmiany przyznaje w drodze decyzji administracyjnej Dyrektor Centralnego Ośrodka Badania Odmian Roślin Uprawnych (COBORU) w Słupi Wielkiej k/ Poznania, poprzez wpisanie ich do prowadzonej przez COBORU Księgi Ochrony Wyłącznego Prawa. Więcej informacji na ten temat można znaleźć na stronie internetowej Centralnego Ośrodka Badania Odmian Roślin Uprawnych – www.coboru.pl. W odniesieniu do odmian roślin zgłoszonych do ochrony poza Polską, np. w wybranych krajach wyłączne prawo do odmiany przyznają odpowiednie w danym kraju Urzędy odpowiedzialne za rejestrację odmian roślin i przyznanie ochrony prawnej dla odmian roślin. W przypadku odmian roślin chronionych na obszarze całej Unii Europejskiej, wspólnotowe

wyłączne prawo do odmiany przyznaje Wspólnotowy Urząd Ochrony Odmian Roślin (CPVO) z siedzibą w Angers we Francji. Więcej informacji na temat procedury uzyskania ochrony prawnej na terytorium Unii Europejskiej można znaleźć na stronie www.cpvo.europa.eu.

Większość odmian roślin hodowli Instytutu Ogrodnictwa podlega ochronie prawnej na terytorium Polski na podstawie przepisów ustawy z dnia 26 czerwca 2003 r. o ochronie prawnej odmian roślin (tekst jednolity Dz. U. z 2016 r. poz. 843). Zgodnie z art. 21 ustawy następujące działania w odniesieniu do materiału siewnego (materiału szkółkarskiego) odmiany chronionej wyłącznym prawem do odmiany wymagają zgody hodowcy: wytwarzanie lub rozmnażanie, przygotowanie do rozmnażania, sprzedaż, lub inne formy zbywania, eksport, import, przechowywanie. Na rozmnażanie, jak i sprzedaż materiału szkółkarskiego odmiany chronionej wyłącznym prawem do odmiany wymagana jest zatem zgoda hodowcy (właściciela) odmiany chronionej prawnie.

Powyżej wskazany katalog zachowań względem materiału siewnego odmiany chronionej prawnie składa się właśnie na treść wyłącznego prawa. Naruszeniem wyłącznego prawa będzie zatem wykonanie któregośkolwiek z uprawnień zarezerwowanych dla hodowcy bez jego zgody, przy czym chodzi tutaj o zarobkowe korzystanie z materiału siewnego odmiany chronionej.

Podkreślić należy, że ochronie prawnej podlegają nie tylko rośliny, ale także w pewnych wypadkach również owoce pochodzące z plantacji odmian chronionych wyłącznym prawem (jeżeli materiał szkółkarski pochodził z nielegalnego źródła). Oznacza to, że nawet **producenci owoców, którzy nie będą w stanie udokumentować legalności prowadzenia plantacji (lub sadu) odmian chronionych prawnie mogą mieć poważne trudności ze zbytem owoców z takich plantacji, a nawet ponieść określone konsekwencje prawne, np. w postaci konieczności zapłaty odszkodowania za naruszenie wyłącznego prawa do odmiany.**

Jedynie przestrzeganie obowiązującego prawa przez szkółkarzy i producentów owoców pozwoli ustrzec się przed groźącymi konsekwencjami. Przy zakupie materiału siewnego (szkółkarskiego) odmian roślin sadowniczych objętych ochroną prawną, potencjalni nabywcy powinni domagać się od dostawców (oferujących) dowodu legalności oferowanego materiału i potwierdzenia, że dostawca posiada licencję na rozmnażanie i sprzedaż materiału szkółkarskiego takich odmian.

W przypadku naruszenia wyłącznego prawa do odmiany, hodowca odmiany chronionej prawnie ma możliwość wystąpienia przeciwko naruszcycielowi na drogę postępowania cywilnego jak i drogę postępowania karnego.

Na podstawie art. 37 pkt 1 ustawy z dnia 26 czerwca 2003 r. o ochronie prawnej odmian roślin kto narusza wyłączne prawo do odmiany, np. poprzez rozmnażanie materiału siewnego odmiany chronionej bez zgody hodowcy podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo karze pozbawienia wolności do roku.

Obok drogi karnej, hodowca ma możliwość dochodzenia roszczeń na drodze cywilnej na podstawie art. 36 a i n. ustawy o ochronie prawnej odmian roślin.

Zgodnie z art. 36a. ust. 1 ustawy Hodowca, którego wyłączne prawo zostało naruszone, może żądać od osoby, która naruszyła to prawo:

1. zaniechania naruszania;
2. usunięcia skutków naruszenia;
3. naprawienia wyrządzonej szkody:
 - a. na zasadach ogólnych albo
 - b. poprzez zapłatę sumy pieniężnej w wysokości odpowiadającej opłacie licencyjnej, która w chwili jej dochodzenia byłaby należna tytułem udzielenia przez hodowcę licencji, a w razie zawinionego naruszenia w wysokości odpowiadającej wielokrotności tego wynagrodzenia, jednak nie wyższej niż jej trzykrotność;
4. wydania uzyskanych korzyści.

Stosownie zaś do art. 36a ust. 2 ustawy niezależnie od roszczeń, określonych w ust. 1, hodowca może się domagać jednokrotnego albo wielokrotnego ogłoszenia w prasie oświadczenia odpowiedniej treści i w odpowiedniej formie lub podania do publicznej wiadomości części albo całości orzeczenia sądu wydanego w rozpatrywanej sprawie, w sposób i w zakresie określonym przez sąd.

Zgodnie zaś z art. 36a ust. 3 ustawy sąd może nakazać osobie, która naruszyła wyłączne prawo, na jej wniosek i za zgodą hodowcy, w przypadku gdy naruszenie jest niezawinione, zapłatę stosownej sumy pieniężnej na rzecz hodowcy, jeżeli zaniechanie naruszania lub usunięcie skutków naruszenia byłoby dla osoby naruszającej niewspółmiernie dotkliwe. Sąd, rozstrzygając o naruszeniu prawa, może orzec na wniosek hodowcy o bezprawnie wytworzonym materiale siewnym lub materiale ze zbioru oraz środkach i materiałach użytych do ich wytworzenia, w

szczegółności może orzec o ich wycofaniu z obrotu, przyznaniu hodowcy na poczet należnego odszkodowania lub zniszczeniu. Orzekając, sąd uwzględnia wagę naruszenia oraz interesy osób trzecich. Domniemywa się, że środki i materiały, o których mowa w ust. 4, są własnością osoby, która naruszyła wyłączne prawo (art. 36a ust. 4 i 5). Powyższe oznacza, że właścicielom (hodowcom) odmian chronionych wyłącznym prawem obok drogi postępowania karnego, przysługuje prawo dochodzenia roszczeń od osób naruszających wyłączne prawo na drodze cywilnej. Instytut Ogrodnictwa w Skierniewicach z tych uprawnień już korzysta. Znacznie większą dolegliwością dla osób naruszających wyłączne prawo jest bowiem zapłata odszkodowania z tytułu naruszenia wyłącznego prawa aniżeli skierowanie przeciwko danej osobie zawiadomienia o uzasadnionym podejrzeniu popełnienia przestępstwa z art. 37 pkt 1 ustawy o ochronie prawnej odmian roślin.

W związku z tym, że istnieje możliwość zgłoszenia do ochrony odmian roślin na terytorium całej Unii Europejskiej, Instytut Ogrodnictwa w odniesieniu do odmian porzeczki czarnej **TIBEN, TISEL, TINES, ORES, RUBEN, GOFERT, POLARES i TIHOPE**, odmiany maliny **POLKA, POEMAT, POLONEZ, RADZIEJOWA, SOKOLICA**, odmian truskawki **GRANDAROSA, PINK ROSA**, jak również w odniesieniu do odmiany jabłoni **LIGOLINA** oraz **podkładki dla jabłoni P67** uzyskał ochronę prawną skuteczną na terytorium wszystkich krajów Unii Europejskiej w postaci wspólnotowego wyłącznego prawa do odmiany. Ochrona prawna dla w/w odmian roślin została przyznana przez Wspólnotowy Urząd Ochrony Odmian Roślin z siedzibą w Angers (**CPVO**) we Francji.

Kwestie związane z ochroną prawną na poziomie wspólnotowym określa rozporządzenie Rady WE Nr 2100/1994 z dnia 27 lipca 1994 r. w sprawie wspólnotowego systemu ochrony odmian roślin (*Dziennik Urzędowy L 227, 01/09/1994 P. 0001 – 0030*).

Rozporządzenie to daje Instytutowi Ogrodnictwa, jako hodowcy i właścicielowi wyżej wymienionych odmian roślin możliwość dochodzenia roszczeń na drodze cywilnej przeciwko wszystkim osobom naruszającym wspólnotowe prawo do w/w odmian na terytorium Polski jak również na terytorium całej Unii Europejskiej (art. 94 i następne Rozporządzenia Rady WE nr 2100/1994). W art. 13 Rozporządzenia Rady WE Nr 2100/94 przedstawiono zakres wspólnotowego wyłącznego prawa do odmian. Zgody ze strony posiadacza prawa do odmiany (**Instytutu Ogrodnictwa**) podlegają następujące akty komercyjnego wykorzystania jej materiału siewnego:

- wytwarzanie lub rozmnażanie oraz przygotowanie (kondycjonowanie) do rozmnażania,

- oferowanie do sprzedaży, sprzedaż i wszelkie inne formy zbywania (marketingu) materiału siewnego,
- eksport z obszaru UE,
- import z obszaru UE,
- przechowywanie dla któregokolwiek z wyżej wymienionych celów.

W art. 13 ust. 4 rozporządzenia Rady (WE) nr 2100/1994 wskazano, że prawo do odmiany odnosi się (rozszerza się) do materiału ze zbioru chronionej odmiany i produktów wytworzonych bezpośrednio z tej odmiany w przypadkach, gdy hodowca nie miał możliwości wyegzekwowania przywilejów ze wspólnotowego wyłącznego prawa w odniesieniu do materiału siewnego tej odmiany.

Osobom zainteresowanym uzyskaniem licencji na reprodukcję i rozpowszechnianie odmian roślin sadowniczych, których właścicielem i hodowcą jest Instytut Ogrodnictwa w Skierniewicach, wszelkich informacji udziela **Kierownik Zakładu Hodowli Roślin Ogrodniczych – Pani dr Agnieszka Masny, tel. 46 834 52 73, e-mail: agnieszka.masny@inhort.pl.**